

BOEKBESPREKINGEN

Alleen maar nette mensen: seks, de natie en cultuur

Irene van Oorschot

Amy T. Schalet (2011) Not Under My Roof: Parents, Teens, and the Culture of Sex. Chicago: University of Chicago Press. 312 pagina's, € 26,99, ISBN 9780226736198.

Wetenschappelijke studies naar seksualiteit, en dan met name die uit het Angelsaksisch taalgebied, neigen er nogal eens naar seksualiteit onder jongeren als een gevaar of risico te zien. In dit alarmistische discours staat seksualiteit onder jongeren gelijk aan een verhoogd risico op seksueel overdraagbare aandoeningen, op verkrachting en op ongewenste zwangerschappen. Daardoor zijn bepaalde vragen tot op heden relatief onderbelicht gebleven, zoals: hoe seks ook voor jongeren gewoon leuk of lekker kan zijn, hoe jongeren hun seksualiteit actief vormgeven in relatie tot anderen en – belangrijk – hoe deze seksuele ontwikkeling van jeugd ingebed is in specifieke (ook niet-Angelsaksische) historische en sociale contexten (Van Oorschot 2011). Amy T. Schalets *Not Under My Roof: Parents, Teens, and the Culture of Sex* richt zich precies op dit hiaat in de literatuur. De centrale vraag die socioloog Schalet poogt te beantwoorden in dit boek is hoe ouders en jongeren in de blanke middenklassen in Nederland en in de Verenigde Staten omgaan met, en betekenis geven aan, de seksualiteit en het seksueel gedrag van jongeren, en hoe zij verschillen in hun conceptualisering van adolescentie seksualiteit. Ze richt zich hier specifiek op de dynamiek tussen ouders en jongeren, en de manieren waarop zij in hun communicatie en handelen (selectief) ruimte en mogelijkheden creëren voor jongeren in het vormgeven van hun seksualiteit.

Schalet vertrekt in haar boek vanuit de paradox dat Nederland en de Verenigde Staten veel met elkaar gemeen hebben¹, maar het seksuele gedrag van jongeren in beide landen toch wezenlijk lijkt te verschillen. Terwijl Amerikaanse jongeren over het algemeen jonger beginnen met seks, vaker onveilige seks hebben, en slechter geïnformeerd zijn, doen Nederlandse jongeren het vaker veilig, hebben zij zo minder kans op ongewenste zwangerschappen en besmettingen met seksueel overdraagbare aandoeningen, en beginnen ze (iets) later. De vraag is dan ook hoe deze verschillen tot stand komen: hoe kunnen we verklaren dat jongeren in

1 Schalet beargumenteert bijvoorbeeld dat beide landen al vroeg een republiek waren met een gedecentraliseerde staat. Ook hebben de middenklassen, en dan met name de commerciële elites, in beide landen van oudsher een bijzonder sterke positie. Daarnaast kenmerkt protestantisme het dominante religieuze klimaat in beide landen. Meer recent hebben beide landen een seksuele revolutie doorgemaakt, en zijn beide economieën postindustriële te noemen.

beide landen zich toch wezenlijk anders gedragen? Het antwoord hierop zoekt Schalet in de context van het gezin, en zij richt zich dan ook met name op de relatie die jongeren hebben met hun ouders, en de betekenissen en strategieën die ouders en jongeren inzetten in het omgaan met, en vormgeven van de seksualiteit van hun kinderen.

Om een vergelijking tussen de twee landen mogelijk te maken heeft Schalet twee vergelijkbare steekproeven geprobeerd te trekken. Zij heeft dit gedaan door in beide landen blanke en middenklasse-informanten te selecteren uit middelgrote steden, dus buiten zowel de kosmopolitische urbane centra als de religieuze gemeenschappen. Deze blanke middenklassen hebben volgens Schalet een 'disproportionate influence on the institutions of politics, education, and health care' gehad (p. 16). Als een gevolg daarvan, signaleert Schalet, worden nu juist precies hun 'cultural language, concepts, and frameworks [...] presented as universal' (p. 16). Op deze manier geeft deze steekproef van individuen haar de mogelijkheid hegemonische Nederlandse en Amerikaanse seksuele culturen te bestuderen. De geselecteerde informanten bestaan uit 41 Amerikaanse ouders, 36 Amerikaanse jongeren (waarvan 20 meiden en 16 jongens), en uit 34 Nederlandse ouders en 36 Nederlandse jongeren (waarvan opnieuw 20 meiden en 16 jongens). Zij interviewde hen eind jaren negentig. Hoewel zij heeft geprobeerd (zeer) christelijke ouders en jongeren te werven uit haar steekproeven, is ze daar in de Verenigde Staten niet altijd in geslaagd. Dit is overigens een probleem dat natuurlijk op het grote verschil in religieus klimaat van de twee landen duidt.

Normalisering versus dramatisering: twee strategieën

De Nederlandse ouders in Schalets studie zijn geneigd seksuele ontwikkeling van jongeren te *normaliseren*: seksuele ontwikkeling van jongeren wordt hier gezien als een normaal en 'gewoon' onderdeel van volwassenwording dat niet hoeft of hoort te interfereren met de band tussen ouder en kind. Nederlandse ouders hanteren een ideaal van 'gereguleerde liefde': seks vindt idealiter plaats in de context van een liefhebbende en redelijk stabiele relatie met een gepast vriendje of vriendinnetje. Daarnaast benadrukken ouders dat hun kinderen 'eraan toe' moeten zijn om seks te hebben, en impliciet verwachten zij daarmee dat hun kinderen hun seksualiteit zelf kunnen reguleren. Problematisch voor deze ouders is dan ook niet het feit dát hun kinderen seks hebben, maar dat hun kinderen het te vroeg hebben (als ze er nog niet klaar voor zijn), of, paradoxaal genoeg, dat seks wel érg normaal voor hen wordt. Zolang er echter sprake is van een verliefdheid en een echte verkering hebben Nederlandse ouders weinig problemen met de 'sleep-over', oftewel het logeerpartijtje – het is immers beter dan 'geheimzinnig' of 'stiekem' met seks omgaan. De Nederlandse jongeren in Schalets studie denken over het algemeen in dezelfde termen over seksualiteit als hun ouders: ook zij zien het als een normaal en gewoon onderdeel van hun puberteit, en ook in hun narratieven benadrukken zij de verliefdheid en het 'eraan toe zijn'. Zowel de jongeren als de ouders die Schalet interviewde portretteren seks over het algemeen niet in gender-antagonistische termen: beide groepen achten het niet meer dan

normaal en wenselijk dat zowel jongens als meisjes romantische en seksuele behoeften hebben.

Amerikaanse (blanke, middenklasse) gezinnen *dramatiseren* echter de seksualiteit van adolescenten: zowel ouders als jongeren zien het als een hormonaal strijdveld en het begin van een conflictueus, gevaarlijk en potentieel pijnlijk volwassenwordingsproces. Deze ouders zien de seksualiteit van jongeren voornamelijk als 'hormoongedreven' en gaan er niet van uit dat jongeren naast seksuele lust ook liefde kunnen voelen voor elkaar. Omdat de behoefte aan seks biologisch aangestuurd wordt, is ook een ideaal van 'ouder-gereguleerde' seksualiteit hier prevalent. Ouders denken immers niet dat jongeren hun seksuele verlangens kunnen reguleren, dus is het de verantwoordelijkheid van de ouders de seks, en dan met name logeerpartijtjes, te verbieden. Ook gaan de Amerikaanse ouders in Schalets studie uit van de 'strijd der seksen', en hanteren zij andere verwachtingen met betrekking tot de seksualiteit van jongens dan van meisjes. Meisjes, in hun narratief, denken misschien wel dat ze verliefd zijn, maar handelen (te) vaak op basis van groepsdruk, terwijl jongens nog minder dan meisjes in staat worden geacht romantische gevoelens te koesteren voor hun vriendinnetje. Tegelijkertijd fungeert het huwelijk als het hoogste romantische ideaal waarbinnen seks zijn natuurlijke en wenselijke plek heeft. De strategie die deze Amerikaanse ouders zo inzetten, is dus repressiever dan die van Schalets Nederlandse informanten: seks vindt gewoon niet plaats, en al helemaal niet 'onder mijn dak'. Ook hier zijn de narratieven van jongeren verwant aan die van hun ouders: jongens en meisjes hanteren het 'strijd der seksen'-model in hun spreken over genderverhoudingen onderling en associëren seks meer met gevaar dan Nederlandse jongeren. Terwijl zowel ouders als kinderen enkel seks binnen het huwelijk als wenselijk zien, gebruiken de Amerikaanse jongeren (en dan met name de meisjes) strategieën van geheimhouding om toch seks te kunnen hebben zonder in conflict te komen met hun ouders.

De strategie van Nederlandse ouders is er dus een van 'control through connection': ze pogen seksualiteit te reguleren door deze te integreren in de band die ze hebben met hun kinderen. Volgens Schalet veronderstelt en bevestigt deze strategie een zeer specifiek mensbeeld, dat zij een 'interdependent individualism' noemt. Deze vorm van individualisme veronderstelt dat mensen zichzelf verwezenlijken in en door hun relaties met anderen. In de context van haar studie uit zich dit model in het idee dat relaties met anderen, waaronder seksuele relaties, centraal onderdeel zijn van volwassenwording. Ze vormen geen bedreiging voor het zelf, maar nu juist de conditie om het zelf vorm te geven. Het uit zich ook in de verwachting dat jongeren de capaciteiten kunnen ontwikkelen om deze relaties te kunnen onderhouden en vorm te geven. Het ideaal van zelfgereguleerde liefde sluit zo naadloos aan bij dit interdependente individualisme. En volgens Schalet is deze strategie op deze manier verwant aan de typisch Nederlandse nadruk op consensus en aan – jawel – dat Nederlandse ideaal van gezelligheid: na het logeerpartijtje tezamen aan het familieontbijt. Schalet relateert deze vorm van individualisme aan de relatief uitgebreide Nederlandse verzorgingsstaat die actief interdependenties tussen groepen mensen vormgeeft. Deze verzorgingsstaat heeft daarnaast een uitgebreidere set aan beleidsmaatregelen en voorzieningen in

het leven geroepen om de ‘gevaaren’ van seks – zwangerschappen en soa’s – te beperken.

Amerikaanse ouders hanteren echter een strategie van ‘connection through control’: door bepaalde dingen te verbieden bevestigen zij de band tussen henzelf en hun kinderen. Ook deze strategie resoneert met een vorm van individualisme, namelijk het ‘adversarial individualism’. In tegenstelling tot het ‘interdependent individualism’ veronderstelt dit type individualisme een radicaal autonoom subject dat zich, los van en buiten allerlei afhankelijkheidsrelaties, vorm heeft kunnen geven. Te vroeg aangegane (romantische) verbindingen worden hier gezien als een obstakel voor een totale emotionele en financiële volwassenwording. Het model van ‘adversarial individualism’ relateert Schalet hier opnieuw aan de (veel minder uitgebreide) Amerikaanse verzorgingsstaat, waar het sociale vangnet grotere mazen heeft en waarin individuen wel degelijk meer teruggeworpen zijn op zichzelf. Ook vraagt een typisch middenklassetraject van volwassenwording – high school, college, dan werken – in de VS vaak veel geografische mobiliteit. Zo bereiden beide modellen van seksuele volwassenwording adolescenten voor op een bestaan in de sociaaleconomische en verzorgingsstaatsfiguraties die beide landen kenmerken.

Schalet heeft ook oog voor de keerzijden van beide ‘culturen’. In beide culturen lijken meisjes er slechter vanaf te komen dan jongens. De Nederlandse, op een idee van harmonische en op de liefde georiënteerde seksualiteit, maakt het moeilijk voor zowel jongeren als ouders betekenis te geven aan conflictueuze seksuele ervaringen. Zo noemt Schalet bijvoorbeeld een situatie waarin een meisje zich achteraf er nog ‘niet aan toe’ voelde om seks te hebben, maar het wel had gedaan met een jongen. En daar is een ouder die zich geen raad wist met het feit dat haar zoon wellicht wel erg vroeg ‘geïnitieerd’ werd door buurtjongetjes die seksuele spelletjes met hem speelden. Deze Nederlandse ‘cultuur’ heeft dan ook de neiging machtsverschillen, zoals tussen jongens en meisjes en tussen ouders en kinderen, onzichtbaar te maken. Ook signaleert Schalet dat in een samenlevingsmodel gebaseerd op ‘gezelligheid’, harmonie en consensus, de minder machtige partijen vaak meer inleveren dan de machtigere partijen. Wat het ideaal van ‘gereguleerde liefde’ met name jonge vrouwen *niet* leert, is dat het creëren en onderhouden van intieme relaties op gespannen voet kan komen te staan met het realiseren van andere, individuele doelen. Dat veel (ook jonge) vrouwen in Nederland – de generatie die Schalet zo’n vijftien jaar geleden interviewde – parttime werken lijkt er inderdaad op te duiden dat vrouwen meer investeren in de huiselijke en relationele sfeer dan mannen. Het Amerikaanse ideaal heeft echter ook grote nadelen: hoewel het jongeren leert om zichzelf te bevestigen als individuen, overschat het de conflictueuze ‘strijd der seksen’ en onderschat het de overeenkomsten in de seksuele behoeften die jongens en meisjes hebben. Daarnaast rust de nadruk op het huwelijk als gepaste context voor seks jongeren niet uit met een vocabulaire en de vaardigheden zichzelf ook *voor* het huwelijk seksueel te ontwikkelen. Ook ligt hier de zwaarste last bij meiden: hen wordt gevraagd zichzelf, net als jongens, als volwassen, autonome individuen vorm te geven; als zij echter op deze manier hun seksuele autonomie bevestigen wordt hun sletterig gedrag verweten.

Nationale seksuele culturen?

Schalets boek geeft een goed geschreven en uitgebreid beargumenteerd inzicht in de manieren waarop blanke middenklassejongeren en ouders betekenis geven aan, en omgaan met, seksuele activiteiten van adolescenten. Ze maakt uitputtend gebruik van haar interviewdata en heeft een grote sensitiviteit voor de spanningen en strijdpunten waar beide groepen ouders en jongeren zich mee geconfronteerd zien. Toch wringt er voor mij iets aan Schalets boek – en dat is haar gebruik van het concept ‘cultuur’. Het cultuurconcept heeft in de studie van seksualiteit natuurlijk zijn functie, niet in de laatste plaats omdat een culturele analyse van seksualiteiten ons vaak verder brengt in het begrijpen van de *variëteit* aan en verschillen in seksuele voorkeuren, gedragingen en identiteiten. Een cultureel begrip van seksualiteit is hierin behulpzamer dan biologische of psychologische analyses, die zich vaak op de zogenaamd ‘universele constanten’ van seksualiteit richten en *en passant* de problematische neiging hebben verschillen en ‘afwijkende’ seksualiteiten onzichtbaar te maken. In een context waarin vooral afwijkende seksualiteiten worden gezien als ‘onnatuurlijk’ en (sub)cultureel bepaald, is het van belang dat ook de ongemarkeerde seksualiteiten van de blanke middenklasse eens gedematerialiseerd worden. Echter, Schalets culturele analyse van de sociale inbedding van seksualiteit is niet hier niet de enige optie – en in het volgende hoop ik te laten zien hoe haar keuze voor ‘cultuur’ problematische aspecten heeft.

Schalet beargumenteert dat haar culturele analyse contrasteert met (vaak kritische en feministische) ‘gender-inequality’-conceptualiseringen van seksuele ontwikkeling en met foucaultiaanse benaderingen van seksualiteit. De eerste categorie studies – die voornamelijk uit de Verenigde Staten zelf komt – besteedt veel aandacht aan de manier waarop seksualiteit voor jongeren een manier is om hun genderidentiteit vorm te geven, en richt zich dan met name op de strijd die jongens en meisjes onderling leveren over seksualiteit. De hindernissen die meisjes moeten nemen in hun seksuele ontwikkeling worden hier uitgebreid belicht. Schalet geeft hier – correct – aan dat dit type studie te weinig oog heeft voor de plezierige aspecten van seksualiteit, voor overeenkomsten in de manieren waarop jongeren, jongens en meiden, hun seksualiteit zien, en de manier waarop seksualiteit wordt vormgegeven binnen de context van het gezin. Daarnaast kan het niet verklaren dat er in Nederlandse gezinnen nu juist een stilte heerst rondom genderverhoudingen en -ongelijkheden. Hier schiet dit type literatuur wellicht inderdaad tekort – maar in zichzelf is het tekort van de ene theorie nog geen argument voor een ander theoretisch uitgangspunt. Foucaultiaanse benaderingen, gaat Schalet door, zouden daarentegen te weinig plaats inruimen voor de ‘ideals these forms of control invoke and the types of connections and agency they make possible’ (p. 189). Dit is een merkwaardige opmerking, aangezien haar eigen definitie van ‘cultuur’, en dan met name haar nadruk op de constitutieve operaties van cultuur, veel gemeen heeft met Foucaults werk over de niet enkel repressieve maar ook productieve werking van macht. Daarnaast citeert zij veelvuldig Foucaults *The Uses of Pleasure* (1984), waarin Foucault nu juist aandacht besteedt aan de historisch zeer specifieke productie van seksualiteiten, en de relatie van het zelf met het zelf en de ethische praktijken die deze producties veronderstellen en

mogelijk maken. Echter, volgens Schalet kan een foucaultiaanse benadering geen recht doen aan bijvoorbeeld het feit dat Nederlandse jongeren niet alleen de mandaten van 'gezelligheid' volgen omdat er nu eenmaal sprake is van sociale controle, maar ook omdat dit hen in staat stelt betekenisvolle relaties met anderen aan te gaan en meesterschap over het zelf te creëren en bevestigen. In hoeverre deze bevinding nu wezenlijk contrasteert met Foucaults notie dat macht een bepaalde relatie tot het (seksuele) zelf en anderen mogelijk maakt, wordt voor mij niet duidelijk. Mijn vraag is dus: wat heeft een culturele analyse te bieden? Deze vraag – ik blijf u het antwoord voor nu schuldig – wint aan belang als we ons eens concentreren op de vraag over wiens cultuur we het precies hebben. Want de 'Nederlandse' of 'Amerikaanse' seksuele cultuur, dat zijn hier natuurlijk de zeer specifieke en gesitueerde ideeën en strategieën van een zeer selecte groep mensen: de blanke middenklassen van beide landen. Als dominante groepen in beide maatschappijen vormen zij inderdaad een mooie inkijk in de productie van hegemone seksualiteiten. Toch is het op basis van Schalets analyse, die een welhaast homologische en constitutieve relatie tussen seksuele cultuur en de verzorgingsstaat benadrukt, (te) gemakkelijk de specifiek blanke en middenklassestrategieën te vereenzelvigen met een *meer algemeen* Nederlandse versus Amerikaanse omgang met seksualiteit. Dit gebeurt onder andere doordat zij – ondanks opmerkingen over de beperkte generaliseerbaarheid van haar bevindingen – haar informanten enkel differentieert met de adjectieven 'Nederlandse' of 'Amerikaanse' (ouder/jongere). Op discursief niveau worden zo deze zeer specifieke, aan klasse en etniciteit gebonden ervaringen en narratieven tot exemplarisch voor de Nederlandse en de Amerikaanse seksuele cultuur verheven. Ook wordt deze neiging duidelijk als Schalet bijvoorbeeld suggereert dat het Nederlandse model van interdependent individualisme heden ten dage onder vuur komt te liggen van eerste- en tweedegeneratie-immigranten, die niet hebben 'cooperated with the culture of consultation and consensus, instead forming bastions of difference and, in instances, of hostility' (p. 200-201). Na dit citaat beargumenteert Schalet dat deze ontmoeting met Andere seksualiteiten de regulerende en controlerende aspecten van het normaliseringsmodel aan het licht heeft gebracht. Immers, beleidsmakers hebben het ideaal van 'gereguleerde liefde' op proberen te leggen aan de hand van bijvoorbeeld integratiecursussen. In deze context stelt Schalet de vraag 'how the challenges and opportunities that characterize the current period of societal upheaval and cultural conflict will ultimately shape the family and polity is unclear' (p. 201).

Schalet lijkt dus te suggereren dat er ten eerste sprake is van een Nederlandse (seksuele?) cultuur, die, ten tweede, op zeer reële wijze wordt 'opgeschud' door andere seksuele culturen. Gedeeltelijk is dit een functie van het begrip 'cultuur' zelf: zoals beargumenteerd door hordes antropologen wordt 'cultuur' (te) vaak ingezet als een homogeniserend en reïficerend concept, dat verschillen en diversiteit binnen 'culturen' veronachtzaamt, en verschillen tussen culturen uitvergroot. Natuurlijk reduceert elke theorie en elk concept de werkelijkheid, maar het cultuurconcept leent zich te gemakkelijk voor een reductie die uitmondt in ogenschijnlijk onoverbrugbare tegenstellingen tussen groepen mensen. Wanneer Schalet de seksuele culturen van Nederland en Amerika als homologisch presenteert

met die van de nationale staat, hebben we hier wel een al te naadloos web aan praktijken en betekenissen dat – nogmaals, naar mijn mening – te weinig recht kan doen aan strijd over culturele betekenissen en de ‘gesitueerdheid’ (Haraway 1988) van haar informant. Dit probleem, inherent aan cultuurconcept, wint nog eens aan belang in een maatschappelijke context waar burgerschap, de natie, en ‘cultuur’ langs seksuele lijnen worden bevochten en gedefinieerd. Gezien de associaties tussen (gezonde, respectvolle, op liefde gebaseerde en bevrijde) Nederlandse seksualiteit en de (pathologische, liefdeloze, risicovolle en onderdrukte) seksualiteit van etnische Anderen in de Nederlandse context (zie ook Krebbekx, Spronk en M’charek, deze editie; Mepschen et al. 2011; Van Oorschot 2011), en het ‘culturisme’ dat het Nederlands denken over (etnisch) verschil kenmerkt (Schinkel 2007), is het merkwaardig dat Schalet de keuze voor cultuur niet omzichtiger in dit type literatuur heeft ingebed. Al met al versterkt Schalets culturele analyse hier en daar nu juist de performatieve link tussen wat de blanke middenklasse doet en zegt, en de ‘nationale cultuur’. Het doen, laten en denken van de blanke middenklasse wordt hier wellicht niet gepresenteerd als *universeel* – en daarvoor hulde – maar incarneert desalniettemin als de kenmerken van een *nationale* cultuur.

Dat Schalets analyse zo zwaar en onbehaaglijk op ‘cultuur’ leunt, neemt niet weg dat Schalets boek een uitgebreide studie is van twee zeer specifieke manieren van denken, spreken en handelen ten aanzien van seksualiteit onder jongeren in beide landen. Zij slaagt erin een seksualiteit die te vaak als onproblematisch en het meest ‘natuurlijk’ wordt gezien, die van de blanke middenklasse, te bevragen. Meer aandacht voor de problematiek inherent aan het woord cultuur, en aan de manier waarop het wordt ingezet in het denken en spreken over seksualiteit, was hier echter een welkome en theoretisch relevante interventie geweest.

Literatuur

- Foucault, M. (1984) *The Uses of Pleasure: Vol. II of the History of Sexuality*. New York: Vintage Books.
- Haraway, D. (1988) Situated Knowledges: The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspective. *Feminist Studies*, 14(3): 575-599.
- Krebbekx, W., R. Spronk en A. M’charek (2013) Categorieën als verschilmakers: Etnische praktijken in onderzoek naar jongeren en seksualiteit. *Sociologie*, 9(3/4).
- Mepschen, P., J.W. Duyvendak en E. Tonkens (2011) Sexual Politics, Orientalism, and Multicultural Citizenship in the Netherlands. *Sociology*, 44(5): 963-979.
- Oorschot, I. van (2011) *Youth, Space, and Sexuality: An Overview of the Literature*. Literatuurstudie verricht in opdracht van Fonds Wetenschappelijk Onderzoek Seksualiteit. Rotterdam: Erasmus Universiteit.
- Schinkel, W. (2007) *Denken in een Tijd van Sociale Hypochondrie: Aanzet tot een Theorie Voorbij de Maatschappij*. Kampen: Klement.